

Foto: Ivo HAVLÍK - z cyklu Bude chleba

21. AUGUST 1968 – REFORMY A DEFORMÁCIE

PAVOL JANÍK

Odpovede na viaceré otázky súvisiace s 21. augustom 1968 možno nájsť aj v knihe Christophera Andrewa a Vasilija Mitrochina *The Mitrochin Archive – The KGB in Europe and the West*, ktorá vyšla v roku 1999 v britskom vydavateľstve Allen Lane The Penguin Press (v češtine *Neznámé špionážní operace KGB – Mitrochinův archiv*, Academia, 2001).

Podľa publikovaných informácií úvodné príznaky reforiem v Československu v prvej polovici 60. rokov 20. storočia nevyvolávali v centrále sovietskej spravodajskej služby mimoriadne obavy. Hlavným cieľom reformátorov bolo podľa sovietskych analytikov odstránenie Antonína Novotného, ktorý zastával post prezidenta a prvého tajomníka ÚV KSČ. Aj Moskva však už starnúceho politika pokladala za príťaž. Vo vedení Československa narastal tlak zameraný na oddelenie uvedených kľúčových funkcií. V decembri 1967 najvyšší sovietsky predstaviteľ Leonid Brežnev vyhovel žiadosti Novotného a prišiel na neplánovanú jednodňovú návštevu Prahy, počas ktorej však odmietol intervenovať za svojho hostiteľa a oznámil mu, aby si problém svojej politickej pozície vyriešil sám. Ten bez sovietskej podpory reformátorom ustúpil.

Zvolenie štyridsaťšestročného

Alexandra Dubčeka

za prvého tajomníka ÚV KSČ 5. januára 1968 najprv nevyvolalo nijakú negatívnu odozvu ani v Kremli ani v centrále KGB. Dubček prežil väčšinu detstva v Sovietskom zväze, v roku 1958 s vyznamenaním absolvoval moskovskú stranícku školu a vnútri KGB mu dôverne vraveli náš Saša. Ďalší vývoj v Československu oddelenie KGB pre styk so socialistickými krajinami hodnotilo tak, že ich Saša je rafinovane manipulovaný buržoáznymi elementmi v KSČ. Postupne sa však centrála KGB cítila Dubčekom osobne zradená.

K nepísaným pravidlám vysokej politiky vo východnom bloku, ktorý sa sformoval po II. svetovej vojne na územiach oslobodených Červenou armádou, patrilo implicitné právo Sovietov schvaľovať činiteľov do kľúčových postov v jednotlivých štátoch, ich ozbrojených silách a spravodajských službách. Toto pravidlo teda bolo dodržané aj pri nástupe A. Dubčeka na vrchol straníckej pyramídy v Československu. Až v polovici marca 1968 v Moskve vznikli obavy vyplývajúce z možnosti, že sovietski zmocnenci v ČSSR môžu byť nahradení bez súhlasu Kremľa.

Dubček neskôr vyjadril presvedčenie, že Sovieti sa tajne rozhodli použiť armádu už dva mesiace po tom, ako vystriedal Novotného, ale v skutočnosti si Brežnev do poslednej chvíle nebol istý, či je múdre vojenskú inváziu uskutočniť. Sovietsky pre-

miér Alexej Kosygin mal v niektorých ohľadoch podobné obavy. Obaja však postupne zástancom tvrdej línie v politbyre ustúpili.

Možnosť vojenskej intervencie

bola po prvý raz predložená politbyru 21. marca, keď tajomník ukrajinskej komunistickej strany Pjotr Šelest vyhlásil, že s Pražskou jarou je v stávke osud celého socialistického spoločenstva. Vo vrcholnom sovietskom orgáne však pôsobili obavy starších predstaviteľov, ktorí s použitím sily váhali.

Činnosť sovietskej rozviedky sa v roku 1968 na území Československa zintenzívnila. K prijatým opatreniam patrilo vyslanie nelegálov (osôb so zmenenou identitou), ktorí sa vydávali za občanov západných štátov; zvýšil sa počet legálnych predstaviteľov KGB v Prahe. Popri styčnej kancelárii KGB, ktorá posledných dvadsať rokov operovala v centrále Československej spravodajskej služby, zriadili tajnú rezidentúru KGB, ktorá na sovietskom veľvyslanectve začala pracovať 26. mája 1968.

Hlavnou úlohou všetkých uvedených zložiek KGB bolo vytypovať československých predstaviteľov, ktorí by po sovietskej invázii vytvorili tzv. robotnícko-roľnícku vládu. Na jej vrchol umiestnili Aloisa Indru a k špičke zaradili aj bývalého ministra vnútra Rudolfa Baráka, ktorý bol roku 1962 zosadený a uväznený pre údajnú spreneveru straníckych fondov, ale v skutočnosti ho odstránili pre zneužitie právomocí spravodajskej služby, pretože zhromažďoval kompromitujúce materiály na prezidenta A. Novotného. Ukázalo sa, že dokonca aj niektorí prosovietski členovia z vedenia KSČ mali odpor k jeho brutalite, ktorá sa prejavila ešte v čase, keď viedol rezort vnútra. Plne ho rehabilitovali až v roku 1975, sedem rokov po prepustení z väzenia.

Podľa hlásení zo zložiek KGB vyšlo najavo, že Štrougal prišiel do Černíkovej kancelárie krátko po tom, ako sa Černík stal premiérom, a zo strachu, že jeho pracovňa je odpočúvaná, ho pozval na prechádzku pozdĺž Vltavy. Na Černíka naliehal, aby ministerstvo vnútra zveril Pavlovi, ktorý bol na začiatku 50. rokov niekoľko rokov vo väzení, a teda mohol podľa Štrougala spoľahlivo zabezpečiť, aby polícia a ŠtB nezneužívali svoje právomoci.

21. augusta asi o 9.00 hod.,

keď už sovietske sily obsadili v Prahe kľúčové pozície, Bohumil Molnár (podplukovník vo výslužbe) stručne inštruoval skupinu dôstojníkov ŠtB určených KGB, aby zatkli Dubčeka a reformnú časť Ústredného výboru KSČ. Zatýkacia skupina sprevádzaná dôstojníkmi KGB vstúpila do Dubčekovej kancelárie v budove ÚV, kde jeden z prítomných vyhlásil: „Zatýkam vás v mene robot-

nícko-roľníckej vlády vedenej súdruhom Indrom.“ Potom oznámil, že Dubček a jeho kolegovia budú čoskoro predvedení pred revolučný tribunál, ktorému tiež bude predsedáť Alois Indra. K tomu však nikdy nedošlo.

Indra a ďalší predstavitelia „revolučnej“ vlády boli v tom čase už na sovietskom veľvyslanectve pripravení prevziať moc. Indra a jeho spoločníci však mylne Moskvu ubezpečili, že inváziu bude podporovať väčšina vedenia KSČ. Skutočnosť, že si Dubček udržal nielen väčšinu v Predsedníctve ÚV KSČ, ale aj masovú podporu verejnosti, donútila Moskvu vzdať sa pôvodného plánu; Dubčeka a jeho kolegov dopravili do Kremľa, kde československá delegácia 26. augusta podpísala tajný protokol prijímajúci dočasnú okupáciu silami Varšavskej zmluvy. Týmto dokumentom bolo anulované aj rozhodnutie mimoriadneho XIV. zjazdu KSČ, ktorý bol narychlo zvolaný na 22. augusta a ktorý inváziu odsúdil.

Centrálu KGB znepokojilo množstvo rezolúcií, ktoré vyšli z plénarneho zasadnutia straníckej organizácie 1. správy ŠtB (rozviedky) a ktoré vyjadrovali podporu súdruhom Dubčekovi, Smrkovskému, Černíkovi, Krieglovi, Svobodovi a vítali, že budú mať možnosť obnoviť svoje ústavné a stranícke povinnosti. Prejavili im plnú podporu pri plnení akčného programu KSČ. Vyslovili aj plnú podporu zákonne ustanovenému vedeniu Československej spravodajskej služby a podobne.

KGB ďalej zaznamenal, že rezident ŠtB v New Yorku sa márne snažil presvedčiť československého ministra zahraničných vecí Jiřího Hájka, aby sa v súvislosti so sovietskou inváziou obrátil na Bezpečnostnú radu OSN, čo bolo v rozpore s Moskovským protokolom. „Ak nepredložíme československú otázku Bezpečnostnej rade,“ zdôrazňoval orgán ŠtB v New Yorku, „národ nás vyhlási za zradcov.“ Dnes už vieme, že išlo o aktivitu Miroslava Polreicha, ktorý pôsobil na Veľvyslanectve ČSSR pri OSN v New Yorku. Potvrdzuje to vo svojej knihe Utajená záklusí – Domáci a zahraniční politika očima bývalého diplomata, Petrklíč, 2009.

Dubček postupne nadobudol presvedčenie, že nemá na výber a musí rezignovať. Dne 17. apríla 1969 na jeho miesto prvého tajomníka ÚV KSČ nastúpil Gustáv Husák. Keď Dubček verejne ohlasoval svoj odchod, zrútil sa a plakal. Styčná kancelária KGB v Prahe bola Dubčekomým odstúpením nadšená, ale súčasne sklamaná jeho nástupcom Gustávom Husákom, ktorý bol roku 1952 uväznený ako údajný slovenský buržoázny nacionalista. „Deväť rokov vo väzení,“ hlásila rezidentúra KGB z Prahy, „poznamenalo jeho psychiku, čo sa prejavuje predovšetkým v bezdôvodnej zhovievavosti k očividným nepriateľom politiky KSČ.“

Styčná kancelária KGB centrálu tiež informovala, že vo vedení KSČ nevládne nijaká vnútorná jednota a že vedenie je rozdelené na internacionalistov ako Indra, ktorí podporili sovietsku inter-

ANABÁZE JEDNOHO PŘÍBĚHU – III. ČÁST

Literární epizoda z historie čs. legií v Rusku

Alexej Ivanovič Svirskij a „Tábor smrtí“

Pátrání po původním příběhu, tj. po literární předloze *Smrti v pískách*, jsme sice uzavřeli, ale bez podrobnější informace o autorovi povídky *Lager smrti* – o Alexeji Ivanoviči Svirském (1865–1942). A ukázalo se, že nás čekala další zajímavá odbočka s doplněním k tématu.

Svirskij se narodil v Petrohradě (či v Žitomiru) v chudé židovské rodině coby Šimon Dovid [sic!] Vigdorovič. Byl tedy stejného židovského původu jako František Langer, jenž však pocházel z jiné sociální vrstvy (Langerův otec byl obchodníkem v Praze). V sedmnácti letech Svirskij přijal pravoslaví pod nátlakem své sestry, která byla provdána v Moskvě za Rusa. Jeho mimořádně těžký život se podobá osudu Maxima Gorkého či Alexandra Grina. Svirského rodiče se brzy rozvedli, matka záhy zemřela, a tak chlapec od dvanácti let definitivně žil jako bezprizorný na ulici. V autobiografii dokonce píše, že byl na ulici již od svých osmi roků. Stýkal se s žebráky, chudáky, zloději, prostitutkami, bosáky… Stal se tulákem, jenž poznal nejenom různé oblasti Rus-

Na jaře 1891 propuká v Turkestánu cholera, obyvatelstvo z měst prchá, nejčastěji do Ruska, a roznáší epidemii dál a dál.

„Každý den,“ píše Svirskij v autobiografické knize *Istorija mojej žizni (Historie mého života)*, „ze Samarkandu, Čardžuje, Ašchabadu, Mervu odjíždějí po Vojenské zakaspické dráze vlaky, naplněné inženýry, popy, agenty, herci, generály a obchodními cestujícími. Tito lidé ve svých útrobách starostlivě převázejí nákazu z bucharského chanátu do Ruského impéria.

Cholera se bez překážek prohání po Kavkaze, přelouvá Černé moře, otravuje Don a Volhu, řadí v Moskvě a úspěšně doráží k Něvě.

A když v Petrohradu zjistí, odkud epidemie přišla, a když ve Střední Asii již není nikdo, kdo by měl umírat, pošle se turkestánskému generál-gubernátorovi »lejštro« s »pokynem« choleru zastavit.

Pročež se dělají opatření.

Náčelník Zakaspického kraje dává rozkaz zřídit nedaleko od Uzun-Ada dočasnou karanténu a posílat tam všechny s podezřením na choleru.“

Po zprávě o zavedení karantény se Svirskij pokouší uniknout z pasti a prchnout do Ruska, i když ho tam nikdo nečeká. Podplatí svou trochou peněz železničáře a v horkém červnovém ránu ujíždí z Buchary. V noci je však při razii ve vlaku chycen a dopraven do karanténního tábora. – Ano, *Lager smrti* s jednoznačným podtitulem *Povesť o perežitom* není fikcí, nýbrž autorovým osobním příběhem, přirozeně vyprávěným v ich-formě.

Ve Svirského autobiografii, kterou psal v letech 1928–1938 a která vyšla knižně v r. 1938, je ale celý text původní povídky publikované v r. 1911 rozdělen do dvou navazujících kapitol ve 4. části knihy. Konkrétně jde o kapitoly 21 a 22 s názvy *Cholera* a *Krik v pustyně (Cholera, Křik v poušti)*. Název *Tábor smrti* tady vůbec nenajdeme. Je to další malá záhada, jelikož v již dříve zmíněném povídkovém výboru *Na nizině* (v přeneseném významu „společensky nízko, na dně“) je *Tábor smrti* v obsahu knihy zařazen v trojici závěrečných povídek mezi *Cholera* a *Křik v poušti*. Leč jak vyšlo najevo, *Cholera* plus *Křik v poušti* rovná se *Tábor smrti* – Tuto tajenku se nám již rozluštit nepodařilo, neboť výbor *Na nizině* (vyd. 1935) je online nedostupný, nemluvě o nemožnosti knihovní výpůjčky (kupodivu jej ale vlastní některé americké univerzitní bibliotéky). K dispozici tudíž máme toliko elektronickou kopii obsahu.

Při podrobném srovnání *Tábora smrti* (1911) s *Cholera* u *Křikem v poušti* (vyd. 1938) lze objevit pouze pár drobných rozdílů: ve starší povídce je navíc zařazeno několik krátkých lyrických odstavců, případně

vět, s náladovými popisy přírody apod., jinak jsou texty totožné. Malou, nicméně významově podstatnou změnu provedl autor akorát u vloženého skazu či exempla. Mimochodem v tomto skazu vystupuje jediná postava mající své jméno a příjmení, čímž je zdůrazněno její symbolické poslání. V *Táboře smrti* komandant lágru poučuje své dva podřízené strážné o absolutní závaznosti rozkazu. Vykládá jim o příhodě z doby rusko-japonské války, jejímž byl svědkem. Jeden z prostých vojáků byl tenkrát postaven závodčím ráno na stráž u vojenského tábora s tím, že o půlnoci ho závodčí přijde zase vystřídat. Jenomže během dne závodčího zabili. Když večer přišel jiný muž než závodčí, voják držící od rána stráž odmítl opustit svůj post, neboť podle vojenského řádu ho mohl odvolat výhradně závodčí. Nepomohlo žádné vysvětlování, voják dál neochvějně stál na stráži. Po marných pokusech nadřízených vysvobodit krajně zodpovědného vojáka z vartování nezbylo než poslat depeši samotnému carovi coby vrchnímu veliteli. A imperátor posléze skutečně odpověděl, že věrného vojáka *Ivana Prytkova* (!) nejvyšším carským svolením uvolňuje ze služby, přikazuje ho odměnit dvaceti rubly a povyšuje ho na svobodníka. – Potud starší text povídky. V novější verzi, tj. v autobiografii, je tento poučný příběh zakončen ironickým dovětkem. – „Takže byl okamžitě povýšen na svobodníka?“ dychtivě se vyptávají mladí vojáci svého komandanta. Ten si hluboce povzdychne a odpoví: „Ne, svobodnický přýmek nedostal.“ – „A proč ne?“ –

„Protože zemřel. Někjakých pět dní a nocí prostál bez jídla, a tak se svalil.“ (21)

A jak to bylo dál s Alexejem Svirským, když se konečně dostal na svobodu z cholerového lágru nedaleko kaspického přístavu Uzun-Ada? Znovu putoval pěšky jako tulák, tentokrát do Ruska, a v srpnu 1892 dorazil zbědovaný, otrhaný a hladový do Rostova na Donu. Bylo mu skoro sedmadvacet let a právě v tomto městě se jeho osud začal obracet k lepšímu. Mimochodem i v Rostovu zrovna řádila cholera a denně tu umíraly stovky lidí, život se nicméně nezastavil. V říjnu Svirskému v čerstvě založených novinách Rostovskije-na-Donu Izvestija (Zprávy Rostova na Donu) otiskl redaktor Naum Izrailevič Rozenštejn první báseň *Pamjati Kolcova* (věnovanou romantickému poetovi Alexeji Vasiljeviči Kolcovovi). V rukopise bylo, jak podotkl redaktor, „více chyb než slov“. Poprvé v životě se také překvapený Rozenštejn potkal s tak neuvěřitelným zjevem, jakým byl „židovský tulák“. Leč literární talent tohoto mladého „pobudy“ byl natolik zřejmý, že se Rozenštejn a jeho žena Anna Abramovna rozhodli Svirskému pomoci. Rozenštejn nelítostně redigoval Svirského texty a zaučoval ho do žurnalistického řemesla, Anna Abramovna mu dávala lekce gramatiky. Svirskij začal přispívat do novin cyklem povídek a črt ze života bosáků s názvem *Rostovskije truščoby (Rostovské brlohy)*, které si získaly velký čtenářský ohlas a na které vzápětí navázal dalším cyklem *V stěnach tummy. Očerki arestantskoj žizni (Za zdmi vězení: obrázky z vězeňského života)*. Takřka ze dne na den mladý tulák vstoupil do světa novinářů a literátů. Sen o tom, že se stane spisovatelem, se naplňoval. V následujících letech Svirskij zažil ještě mnoho existenčních útrap a pronásledování, ale i tvůrčích úspěchů a rodinného štěstí; se svou ženou Taťjanou Alexejevnou Rostovcevnovou se seznámil právě v Rostovu. Ve svých knihách psal o tom, co poznal na vlastní kůži – o strašném, ponižujícím a beznadějném životě lidí „na dně“, o dětech ulice, o bídě proletářů, o židovské chudině… Svou autobiografii končí událostmi tzv. Krvavé neděle v Petrohradu v lednu 1905, kdy pravoslavný pop a lidový kazatel Georgij Gapon (podle eserů policejní provokatér) vedl dělnické procesí s peticí k caru Mikuláši II. Tomu se již v té době přezdívalo „Krvavý“, a to mj. kvůli několika rozstříleným lidovým protestům. Petice požadovala zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a náboženskou toleranci. Proti pokojnému pochodu, do něhož se zapojilo na sto čtyřicet tisíc lidí z různých částí metropole, byla povolána armáda, která tradičně rozehnala účastníky ostrou palbou. Podle tehdejších opatrných oficiálních informací bylo zabito kolem dvou set lidí, osm set bylo zraněno (podle jiných zdrojů tisíc dvě stě zabitých a více než dva tisíce těžce zraněných). Krvavá neděle se stala předehrou 1. ruské revoluce (1905–1907). Právě v těchto bouřlivých časech přivádí Svirského jeho žena Taťjana do řad ilegálního revolučního hnutí. Svirskij zastává sociálnědemokratické pozice, jeho dvě knihy o dělnické třídě jsou zakázány cenzurou. Po Říjnové revoluci 1917 se věnuje osvětové práci, v r. 1919 vstupuje do komunistické (bolševické) strany a jako dobrovolník odchází na frontu občanské války. Poté se vrací k literární tvorbě. Ze svých honorářů podporuje zakládání dětských domovů pro bezprizorné. V letech 1928–1930 vyšly jeho kompletní sebrané spisy, uspořádané do deseti svazků. (22)

Mimo jiné je Svirskij zakladatelem dětské proletářské literatury, obzvláště populární se stala jeho kniha o bezprizorném chlapci *Ryžik (Zrzek*, 1901–1904), která byla přeložen do mnoha jazyků a je jediným autorovým dílem přeloženým do češtiny (i slovenštiny) a opakovaně u nás vydaným. (23)

(dokončení příště)

Poznámky:

21. SVIRSKIJ, Aleksej Ivanovič. *Istorija mojej žizni* [online]. [Moskva: Dětgiz], 1938. In: *Lib.ru/Klassika*. Projekt Sobranije klassiki. V. G. JESAULOV (ed.). Elektronická kopie knihy bez paginace.

22. K životopisu a dílu A. I. Svirského blíže tamtéž. (Pozn. – Tam, kde uvádíme ruské zdroje, používáme k přepisu křestního jména z ruštiny transliteraci: Aleksej. V češtině se ustálila forma Alexej.)

Dále např. heslo Svirskij Aleksej Ivanovič. In: *Litěraturnaja encyklopedija*. Sv. 10. Moskva: Chudožestvennaja litěratúra, 1937, s. 585–587.

Heslo Svirskij Aleksej v Elektronické židovské encyklopedii. In: *World Ort. Elektronnaja jevrejskaja encyklopedija* [online databáze]. © World ORT 2022.

23. V katalogu Národní knihovny jsou zařazeny tyto české překlady knihy *Ryžik* autora A. I. Svirského:

SVIRSKÝ, A. N. [sic]. *Zrzavý Saňka: příběhy tulákovy*. Přeložil Jindřich VESELOVSKÝ. Na Královských Vinohradech [i. e. Praha]: Jan Laichter, 1916. (Pozn. – Možná právě odtud pochází chyba v uvedení jména autora v *Edičním doslovu* ke 2. svazku *Spisů Františka Langer*a: nikoli správně A. I. Svirskij, nýbrž A. N. Svirský.)

SVIRSKIJ, Alexej Ivanovič. *Zrzek*. Přeložila Jarmila WAGSTEINOVÁ. Praha: Melantrich, 1935. Praha: SNDK, 1960 (2. vydání).

SVIRSKIJ, Alexej Ivanovič. *Zrzek*. Přeložila Jarmila NIKODÍMOVÁ. Praha: Albatros, 1972 (2. vydání).

Slovenský překlad: *Ryško*. Přeložila Ružena DVOŘÁKOVÁ-ŽIARONOVÁ. Bratislava: Mladé letá, 1964.

Literatura • Umění • Kultura

Pokračování ze strany 1

veciu v auguste 1968, a na realistov vedených Štrougalom, ktorí sa proti intervencii stavali, ale teraz ju prijali ako politickú realitu. Tieto dve frakcie zvädzali boj o moc a snažili sa obsadiť kľúčové miesta v štátnych úradoch a umiestniť svojich stúpcov do stranického aparátu.

V januári 1970 Štrougal nahradil Černíka

na mieste predsedu vlády. Jeden zo zástancov tvrdej línie Miloš Jakeš, šéf Kontrolnej a revíznej komisie Ústredného výboru KSČ, styčnej kancelárii KGB pravidelne podával hlásenia o postupe čistiek. Indra, ktorého Moskva pôvodne chcela postaviť na čelo robotnícko-roľníckej vlády, podľa styčnej kancelárie KGB vyčkával na svoju príležitosť, aby mohol vzniesť nároky na miesto generálneho tajomníka. Jeho vyčkávanie bolo márne.

Agenti KGB a sovietski informátori v KSČ aj po sovietskej invázii a následných politických čistkách naďalej protestovali, že si bývalí reformisti udržali príliš veľký vplyv na úkor skutočných priateľov ZSSR. Napríklad Jaroslav Zeman, informátor z ministerstva vnútra, sa sťažoval, že Štrougal internacionalistov diskriminuje: „Čo je ten Štrougal za človeka? V šesťdesiatom ôsmom sa pripravoval utiecť na Západ a mal na to už i potrebné peniaze a dokumenty.“ Podľa neho tí, ktorí dokázali prevliecť kabáty, sa pod Štrougalovým vedením majú dobre, ale na tých predstaviteľov, ktorí spolupracujú so ZSSR v Československej socialistickej republike, je nazerané zvrchu; pracujú niekde v zabudnutí a nie sú ani povyšovaní ani odmeňovaní.

Minister vnútra Radko Kaska v marci 1971 zaskočil KGB otázkou, či nemajú nejaké nepriaznivé informácie o predsedovi federálneho parlamentu Daliborovi Hanesovi vo veci jeho bývalých kontaktov so Západom. Centrála KGB si uvedomovala, že keď na Kaskovu otázku odpovie, vytvorí tak dojem, že KGB zhromažďuje informácie o vedúcich predstaviteľoch spriatelенých krajín. Šéf styčnej kancelárie KGB v Prahe dostal inštrukcie odpovedať, že KGB nemá nijaké informácie týkajúce sa napojenia Hanesa na zahraničnú rozviedku, ale keďže zo zásady svojich spojencov nešpehuje, nebude môcť v budúcnosti na takéto otázky odpovedať. Zároveň centrála KGB šéfovi svojej styčnej kancelárie v Prahe oznámila, že podľa informácií jedného z popredných československých predstaviteľov bol Hanesov otec pred druhou svetovou vojnou zodpovedný za potláčanie robotníckych demonstrácií na Slovensku. Krátko nato na Hanesovo miesto predsedu federálneho parlamentu nastúpil zástanca tvrdej línie Alois Indra.

Centrála KGB

napriek rozsiahlym stranickým previerkam stále nebola spokojná s ideologickou čistotou ŠtB. V auguste 1972 hlásil predseda KGB Jurij Andropov Ústrednému výboru KSSZ, že sa vnútorní nepriatelia v ŠtB snažia zabrániť dokončeniu normalizácie. Ďalšie hlásenie KGB ústrednému výboru v novembri citovalo sťažnosti svojich agentov a informátorov z československého ministerstva

vnútra, že tu na vedúcich postoch aj naďalej zostávajú ľudia, ktorí nevzbudzujú politickú dôveru.

KGB od svojich informátorov dostal aj početné protesty proti tomu, že zdiskreditovaní predstavitelia Pražskej jari a ich rodiny nie sú dostatočne perzekvovaní. Viliam Šalgovič, ktorý v roku 1968 pomáhal sovietskej invázii, sa sťažoval, že deti pravičiar-ských lídrov sú prijímané na univerzity.

Mnohé hlásenia, ktoré centrála KGB počas obdobia normalizácie dostávala, sa týkali pokračujúcich zákulisných bojov vo vede-ní KSČ. V decembri 1972 sa Jakeš styčnej kancelárii KGB sťažoval, že Husák nariadil odpočúvanie telefónov všetkých členov najvyšších stranických orgánov. Vo februári 1973 Jakeš a ďalší traja prosovietski prívrženci (K. Hoffman, A. Kapek, M. Hruško-vič) opäť protestovali proti pokusom vytlačiť internacionalistic-kých komunistov z dôležitých miest.

Koncom roka 1973, zrejme na Husákovu žiadosť, začal minister vnútra Jaromír Obzina s pokusmi poraziť tých internacionalistov, ktorí nesúhlasili s Husákovými prezidentskými ambíciami. Podľa hlásenia KGB z Prahy sa skupina prosovietskych politikov vede-ná Hoffmanom, Indrom, Jakešom a Kapkom (všetci boli v tesnom spojení s KGB a sovietskym veľvyslanectvom) aj naďalej bráni všetkým snahám obe funkcie spojiť. Vzrastajúca senilnosť prezi-denta Ludvíka Svobodu, ktorý v roku 1968 nahradil Antonína Novotného vo funkcii hlavy štátu, urobila Husákov zámer usku-točiteľným. V máji 1975 Dr. Gustáv Husák vystriedal vtedy už dementného armádneho generála Ludvíka Svobodu na najvyššom štátnom poste.

Je iróniou osudu,

že koncom 80. rokov v rámci Gorbačovovej perestrojky práve Miloš Jakeš nahradil Gustáva Husáka na mieste generálneho tajomníka ÚV KSČ. Ešte väčšou iróniou je skutočnosť, že na mimoriadnom zjazde slovenských spisovateľov 7. decembra 1989 ako prednostný rečník Verejnosti proti násiliu žiadal odstúpenie Gustáva Husáka z funkcie prezidenta práve Juraj Špitzer, ktorý bol v prvej polovici 50. rokov strojom beštálnej kampane rozpútanej jeho brožúrou Proti buržoáznemu nacionalizmu a kozmopolitiz-mu – za vyššiu ideovosť slovenskej literatúry.

Po novembri 1989 sa niekdajší prvý tajomník ÚV KSČ Alexander Dubček vrátil do verejného života. Jeho politické účinkovanie však bolo rozpačité. Počiatočné spontánne skandovanie davu v Prahe i v Bratislave: Dubček na Hrad! čoskoro vystriedalo dobre zorganizované prevolávanie hesla: Havel na Hrad!, čo Alexandra Dubčeka automaticky a bez jeho zreteľnejších protestov odsunulo na vedľajšiu kolaj. Opäť bol skôr pasívnym účastníkom udalo-stí, ktorých pohyb určovali iné sily a osobnosti.

Príznačne sa mu po novembri 1989 ušla funkcia predsedu fede-rálneho parlamentu, ktorá po roku 1968 sprevádzala jeho odchod z kľúčovej politickej pozície do ústrania. O duchovnej neprítom-nosti Alexandra Dubčeka v centre diania svedčí aj labyrint ones-korenej ponovembrovej rétoriky o socializme s ľudskou tvárou vyúsťujúci do reálnej obnovy kapitalizmu. Podstatu jeho historic-kej misie dokumentuje fakt, že stačilo rozhodnutie marginálnej

postavy na politickej scéne (ministra kultúry Českej republiky Pavla Tigrida), aby Alexander Dubček stratil poslednú možnosť verejne vystupovať ako súčasť nastupujúcej mocenskej garnitúry. Svoju úlohu symbolu na krátkodobé použitie opäť len nemohúco prijal.

Kontroverznú životnú

cestu Alexandra Dubčeka

ukončila neobjasnená autonehoda s mnohými podivuhodnými okolnosťami. Fakt je, že pre československého a následne českého prezidenta Václava Havla by bolo veľmi nepríjemné, keby sa po rozdelení Československa prvým slovenským prezidentom stal Ale-xander Dubček. Namiesto legendárneho priekopníka demokracie, ktorého desaťročia glorifikovali západné médiá, sa prvým sloven-ským prezidentom stal nevýrazný bankový úradník Michal Kováč starší. V oficiálnych životopisoch Alexandra Dubčeka v duchu nových pravidiel politickej hry zmizli jeho vzťahy s komunistickou stranou, o členstvo v ktorej sa uchádzal aj listom z 10. 2. 1987.

Okrem iného v ňom uvádza: „Domnievam sa, že súdruhovia v ÚV KSČ, s ktorými som po toľké roky pracoval a ktorí ma tak dôverne poznajú, nemajú ani osobný dôvod na pochybnosti o mojom dobrom úmysle pre stranu. Nebola by moja úprimnosť plným vyznaním, ak by som nepriznal pravdu, že ťažko nesiem odlúčenie od strany, ktorej som od r. 1939 čestne a statočne nezišt-ne slúžil. Nemôžem tiež akceptovať nálepku protisovietskeho pred-staviteľa. So sovietskym ľudom ma viažu nie iba cit a rozumové poznanie, ale i 17 rokov od detstva od r. 1925 s ním prežitých. (...) Verte, nehodím sa ani ako typ na čelného protisovietskeho predsta-viteľa, veď je to ako moja druhá vlasť. (...) Členstvo v strane som chápal od vstupu v r. 1939 ako službu strane a ľudu a konal som tak po celý čas vrátane obrodného procesu. Tak to chápal a konal aj môj otec od založenia strany r. 1921 aj po dobu členstva vo VKS(b). Tak to členstvo chápala a konala komunistka – moja dobrá mať. Jednoduchšie je byť členom strany, ale ťažšie je byť jej stúpen-com – komunistom...“

Mladším čitateľom už asi treba vysvetliť, že skratka VKS(b), ktorej členom bol otec Alexandra Dubčeka, označuje Všezvázovú komu-nistickú stranu (boľševikov), ktorá bola predchodkyňou Komunistic-kej strany Sovietskeho zväzu.

Tzv. otvorenú spoločnosť charakterizuje skutočnosť, že o činnos-ti západných spravodajských služieb – najmä americkej CIA a brit-skej MI6 – na území ČSSR vo vymedzenom období doteraz neboli zverejnené podstatnejšie skutočnosti až na niekoľko prípadov odha-lených agentov špeciálnych služieb krajín NATO v štruktúrach čes-koslovenského štátneho, bezpečnostného a stranického aparátu.

Dejiny zostávajú s nami a my k nim nemôžeme ostať ľahostajní, aj keď ich dostupný obraz je stále neúplný, jednostranný a skresle-ný. V každom prípade vývoj koncom 80. rokov, ktorý bol spočiat-ku charakterizovaný ako návrat k obrode socializmu z konca 60. rokov, potvrdil, že nastúpený spoločenský kurz napokon vyús-til do demontáže sociálnych istôt etablovaného systému a do jeho nahradenia sociálne bezohľadným kapitalizmom.

Vladimír Vysockij nezkrocený

PETR ŽANTOVSKÝ

Před pětacířiceti lety, 25. srpna 1980, opustil naše řady ruský básník, herec a písničkář Vladimír Vysockij. Po celý život rebel, ať už tvorbou nebo způsobem života, který se rozhodně neslučo-val s konformním stylem pomalu tekoucího času v tehdejším SSSR.

O Vysockém si dnes můžete najít mnoho informací. O jeho filmařských začátcích (1959) i divadelních triumfech (Divadlo Na Tagance). Většinu z jeho filmů však u nás neseženete, stejně jako záznam z jeho Hamleta, životní role. Kdysi v 70. letech jedinkrát běžel v tehdejší ČST jakýsi krimiseriál, v němž Vysockij hrál. Název toho seriálu však nenajdete ani v Čs. filmové databázi. Jako by Vysockého osudem bylo nikam a nikomu nepatřit a zmizet ze světa, jako z něj odešel v pouhých 42 letech. Mimochodem první české překlady Vysockého písní vyšly v někdejší Sekci mladé hudby Svazu hudebníků pod věru příhodným názvem Koně k nezkrocení.

A jak je svět absurdní, dnes fackují naši rádoby demokraté Jarka Nohavicu, který dostal v Rusku vyznamenání mj. za šíření jména a díla Vladimira Vysockého (a ovšem i Bulata Okudžavy) v teh-dejším Československu. Vysockij byl tehdy doma víceméně stále zakázán, a tak se Nohavica v podstatě dopouštěl ideové diverze. Inu, kádrováci všech zemí a dob, spojte se!

Jak už řečeno, život a dílo VV poznáte ve vygooglovaných informacích, ale to podstatné, co po něm zbylo, je nekonečný přelet nad ruskou kulturou doby tehdejší i naší. Psát zešíroka o básníko-vi tohoto druhu nenahradí to, když si sednete k přehrávači a projedete si jeho tvorbu. A nemusíte u toho vypít „stakan“ vodky pro poznání, v čem je hodnota těch písní a veršů, a také v čem je světlo i stín té velké země na východě.

Už padlo jméno Bulat Okudžava. Tento písničkář a spisovatel po skonu VV napsal tuto píseň (přeložil Jarek Nohavica):

Zbývá nám jen pár chvil a pak my stejně tak jak on
vyjdem na dlouhou pouť ve stopách jeho budeme kráčet
ať dál nad námi krouží jeho ochraptělý baryton
a my společně s ním chvíli smějem se a chvíli pláčem

Bílý moskevský čáp na bílou oblohu vyletěl
černý moskevský čáp dolů na černočernou zem slétl“

A ještě jednou Nohavica a jeho překlad Vysockého Písně o příteli. Myslím, že je v ní koncentrováno vše, oč autorovi i jeho pokornému interpretovi vždy šlo:

„Myslel sis, přítel můj a teď?
Ryba rak nebo tak či tak?
Odpověď bys rád chtěl znát
Můžeš-li na něj dát
S sebou do hor ho vem a jdem
Vzhůru po boku bok co krok
Lanem svým s ním se svaž, ať znáš
S kým čest máš, s kým čest máš
Jestli zlomí jej vzdor těch hor
Skrčí nos, ohne hřbet, chce zpět
Z ledovců na skalách když má strach
A přemýšlí, jak by plách
Pak ho znáš, pak ho znáš až až
Jen ho nech, ať si jde, kam chce
Nežli s ním, radši sám jdu sám
Takovým nezpívám“

(Repro obalu CD - Ivo Havlík)

Literatura • Umění • Kultura

JEŠTĚ JEDNOU O KNIZE GUSTÁV HUSÁK

(tentokrát o soukromí a nenávisti napříč společností)

LADISLAVA CHATEAU

Mně a redakci LUKU přišlo několik zajímavých reflexí, které hodnotí můj rozhovor s historikem Michalem Macháčkem (viz foto) (LUK č. 25) s názvem *Gustáv Husák-intelektuál, odbojář, vězeň, prezident*. Čtenáři většinou postrádali alespoň malou zmínku o soukromí tehdejšího prezidenta, někteří také vyslovili výhrady k mému tvrzení, že GH byl *nenáviděným prezidentem napříč společností*. Položila jsem tedy autorovi knihy *Gustáv Husák* ještě několik doplňujících otázek, na které se v předcházejícím rozhovoru nedostalo, nebo jsem je z nějakého důvodu ani nepoložila.

• **Pane doktore, na svém výroku, že Gustáv Husák byl *nenáviděným prezidentem*, trvám. Ve svém prezidentském křesle přehlížel početnou společenskou vrstvu bezpartijních, bez dělnického původu, lidí se *škarloupem*, tj. příbuzný odešel do emigrace, byl ve vězení z politických důvodů atd. atp. Takto *postižení* lidé žili často v *druhé zóně*; doprošování, ponižování, kádrování, prověrky byly běžnou realitou. Husák ignoroval ty, kteří stáli – řekněme – stranou. To mu lásku nepřineslo. Proč tuto vážnou společenskou trhlinu nechtěl vidět ani z nadhledu, ani zblízka? Bezmocný v tomto směru přece nebyl!**

Realie „reálného socialismu“, které popisujete, byly samozřejmě ubohé a v konečných důsledcích i kontra-produktivní. A to jak z hlediska celospolečenského, kdy postižení nemohli být adekvátně prospěšní celku, tak zároveň paradoxně z hlediska režimu, který si tak vytvořil vůči sobě nepřátelsky laděnou skupinu, ačkoliv se kolikrát původně jednalo o socialisticky smýšlející občany. Husák, který stál na vrcholku mocenské pyramidy, nese politickou odpovědnost. Současně mi přijde, že v určitém smyslu se sám stal věznem režimu, který spoluvytvářel a symbolizuje. Stojíte nahoře, ale tam fouká a leckdo by vás rád sejmul dolů a zaujal vaše místo. Ne všechny vaše představy se naplňují, manévrujete. Nejste všemocní. To ostatně demonstruje i fakt, že také Husákovi političtí spojenci byli po roce 1969 zlikvidováni během stranických prověrek navzdory jeho intervencím.

Spíše bych tedy hovořil o Husákovi jako význačném symbolu. Hodnocení historie i jejích aktérů je vždy podmíněno od naší přítomnosti, osobních i generačních zkušeností a hodnot, rovněž rodinné paměti.

• **V roce 1935 se Gustáv Husák seznámil s Magdou Lokvencovou, talentovanou a půvabnou studentkou. Oběma brzy zemřela matka, oba byli levicově orientovaní. Vytvořili spolu pevný vztah. Magda při manželovi statečně stála za okupace, stejně i v padesátých letech, kdy byl na dlouhá léta uvězněn. Manželství však v roce 1960 nečekaně končí rozvodem. Jak soužití s Magdou, emancipovanou ženou, ovlivnilo Husákův vývoj? Rozvod ho nepochybně zasáhl... Nebyla pak jeho velká touha po moci něco jako *podpurná pomůcka*?**

Gustáv Husák hovořil na sklonku života o Magdě jako o své velké lásce. Seznámili se v mládí a spojili spolu tři desetiletí v dobré i zlém, měli spolu dva syny. Vladimíra a Jána. Soužití bylo vzájemně obohacující, zároveň nejednoduché až bouřlivé, oba tíhli k radikální levici a chtěli přebudovat svět. Oba byli výraznými osobnostmi, které si šly za svými profesními sny. Husák politickými a Magda uměleckými, přitahovalo ji divadlo – herectví a režie. Magda měla patrně vliv na Husákovu stagnaci v ilegální práci za války, přivedla ho do kulturního prostředí vyšších kruhů. Byla ze slušně zajištěné středostavovské rodiny, Husák pocházel z chudých rolnických poměrů. Oba, jak říkáte, ztratili matku v raném věku. Husák zaujal Magdu svou houževnatostí a intelektem, byl i pohledný. Vzpomínala na vznik vztahu s tím, že byl ze všech nejchytřejší. To, co společně, být zároveň i odděleně prožili v 50. letech, pak mělo vliv na divadelní tvorbu Magdy. A ani po oficiálním rozpadu vztahu Husák na partnerské vztahy nezanavřel, ačkoliv politika byla na prvním místě. Na Magdě se nápor zdravotně podepsal, zemřela v necelých padesáti letech. Husák, byť s ní rozvedený, si pak psal do úředních dokladů, že je vdovec.

• **Z manželství s Magdou se narodili dva synové, Vladimír (1944) a Ján (1946-2004). Jaký k nim měl otec vztah? V době, kdy byl ve vězení, své děti neviděl. Magda Lokvencová zemřela v roce 1966, tedy nedlouho po rozvodu.**

Husák se věnoval i po válce zejména politice, patřil k nejvýraznějším politikům na Slovensku, například zastával úřad předsedy Sboru pověřenců, což v českém překladu znamená, že byl slovenský premiér. Do toho se pohyboval v nejvyšších patrech komunistické strany. Z toho důvodu na syny neměl příliš čas. Byli ještě malí, když otce v únoru 1951 zatkl. Nepřímý styk pak udržovali přes korespondenci, kreslili otci do vězení obrázky a psali vzkazy. Magda k tomu přidávala společné fotografie, pro které si pak Husák vyráběl rámeček z chleba a vystavoval si je na cele. Později byly dovoleny i osobní návštěvy. Byla to pro něho enormní vzpruha, že někdo na něho čeká, že život neztratil smysl. Když pak vyšel v roce 1960 z vězení, chlapci se již nacházeli v teenagerském věku, musel si k nim hledat cestu, vlastně jim byl spíše starším kamarádem. Snažil se jim pomáhat se vzděláváním, společně podnikli autem cestu na dovolenou do Jugoslávie. Po roz-

vodu a odstěhování od Magdy vyjadřoval Husák ochotu, že se o chlapce rád postará a ubytuje u sebe, což se následně po jejím brzkém úmrtí i stalo. Z Vlada se pak stal architekt a z Jána kariérní diplomat.

• **Po rozpadu manželství se Gustáv Husák seznámil s Vierou Mileroovou. Sňatek uzavřeli v roce 1973. Jeho druhá žena byla novinářkou a překladatelkou, ve slovenštině vyšly její překlady Marguerite Durasové, Simone de Beauvoirové i dalších autorů. Jeden čtenář, který Husáka dobře znal, mi napsal, že *právě v době, kdy Husák žil s Vierou, snažil se prezentovat navenek v co nejlepším světle, uděloval milosti, navštěvoval továrny, nemocnice*. Politické celebrity si rády občas na skok zaběhnou mezi trpící, hlavně v doprovodu fotografa... Výborný pijár. Myslíte, že to byl i motiv Gustáva Husáka?**

Je pravda, že paní Viera měla na partnera a později manžela značný vliv. Přidávala mu na empatii, které se Husákovi příliš nedostávalo, vyřizovala různé intervence a povzbuzovala ho v aktivitě, která prvnímu muži státu nebyla příjemná, či si zcela

obával o život. Odejít však nedokázal. Chápal by to jako slabost, útek od odpovědnosti a neznámou, co pak nejen s ním bude. Nehledě k tomu, že politika je droga.

• **Šestadvacátého června letošního roku proběhl na hřbitově v Dáblicích každoroční pietní akt k uctění památky obětí komunistického režimu. Při té příležitosti, opakovaně zaznělo, že v Československu vládl v letech 1948-1989 krvavý teror. Kde by se ale v šedesátých letech vzal český filmový zázrak, Chytilová, Forman, Juráček, Vlácil, Helge a další, kteří natáčeli kritické a originální filmy? Jak by mohly za krvavého teroru vycházet Literární noviny? A jak by se mohla v Liblicích v roce 1963 konat první konference**

o pražské německé literatuře, známá jako konference „Franz Kafka“? Atd. atp.

Bral bych to jako politická prohlášení, která se vyznačují zjednodušováním a rázností. Snahou na první dobrou zaujmout. Ostatně žijeme v době zkratk, do toho se ještě přidává kýč. Milan Kundera kdysi napsal, že kýč je předstupeň k zapomnění. Navzdory nejrozumnějšími emocemi nabitým kampaním ze sociologických průzkumů zjišťujeme, že zažíváme stále rychlejší drolení kontinuity historického vědomí. Když jsem se studenty, je nejednou znát, jak už splývají i hlavní historické osobnosti a zlomové milníky.

• **V šedesátých letech se kultura přestala bát, a tak vypuklo Pražské jaro 1968. Srpnová invaze pětky do Československa však učinila konec všem nadějím. Je pravda, že Husák, když se tehdy dostavil do Moskvy, obratně před Brežněvem rozporoval oprávněnost vstupu vojsk do Československa? Při té příležitosti prý jeho projev vyvolal u Sovětů příznivou odezvu...**

do Československa? Při té příležitosti prý jeho projev vyvolal u Sovětů příznivou odezvu...

Když se Husák chystal letět do Moskvy, odpověď zněla, proč s sebou prezident Svoboda bere toho „kavárenského politika“. Nebyl tam pozitivně zapsán, byl zároveň už mohl být některými skupinami vytipován jako potenciální budoucí vůdce. V Moskvě zejména Brežněva zaujal. Sice se vůči Sovětům vymezil, ovšem z jejich pohledu konstruktivně: „Vojska jste posílali nemuseli, zvládli bychom situaci sami, byla to chyba, která se bude dlouhou dobu napravovat, ale už se stalo a je třeba se domluvit.“ Ostatní naši politici byli povětšinou konsternováni a dezorientováni. Než se zorientovali, Husák už seděl v „pilotní kabině“. Krizi totiž chápal jako příležitost ukázat, jak se dělá politika, a současně se politicky vyšvihnout, což se i stalo. Zadarmo to však nebylo.

• **Ve chvíli, kdy byl Husák zvolen prezidentem, všechny iluze skončily. Společnost sice strpěla odchod Dubčka, ale jeho nástupce si už sympatie nezískal. Rozhodně však dobu Husákovy normalizace nelze považovat za krvavý teror! Nepadly žádné tresty smrti v politických procesech. Není ke škodě, když při každé příležitosti musí být *en bloc* prokleta doba před rokem 1989?**

Projektovat do jednoho politika všechny ztracené naděje a křivdy světa je asi českou tradicí. Na vymezování se vůči minulým režimům bývá postavena legitimita těch stávajících. Oběti na životech byly i tenkrát. Na druhou stranu hodně lidí si za normalizačních časů polepšilo, neživořilo, zejména socioekonomická úroveň na Slovensku šla nahoru. Z mnohého, co se tenkrát podařilo vybudovat, žijeme ostatně dodnes, zároveň negativně sklízíme.

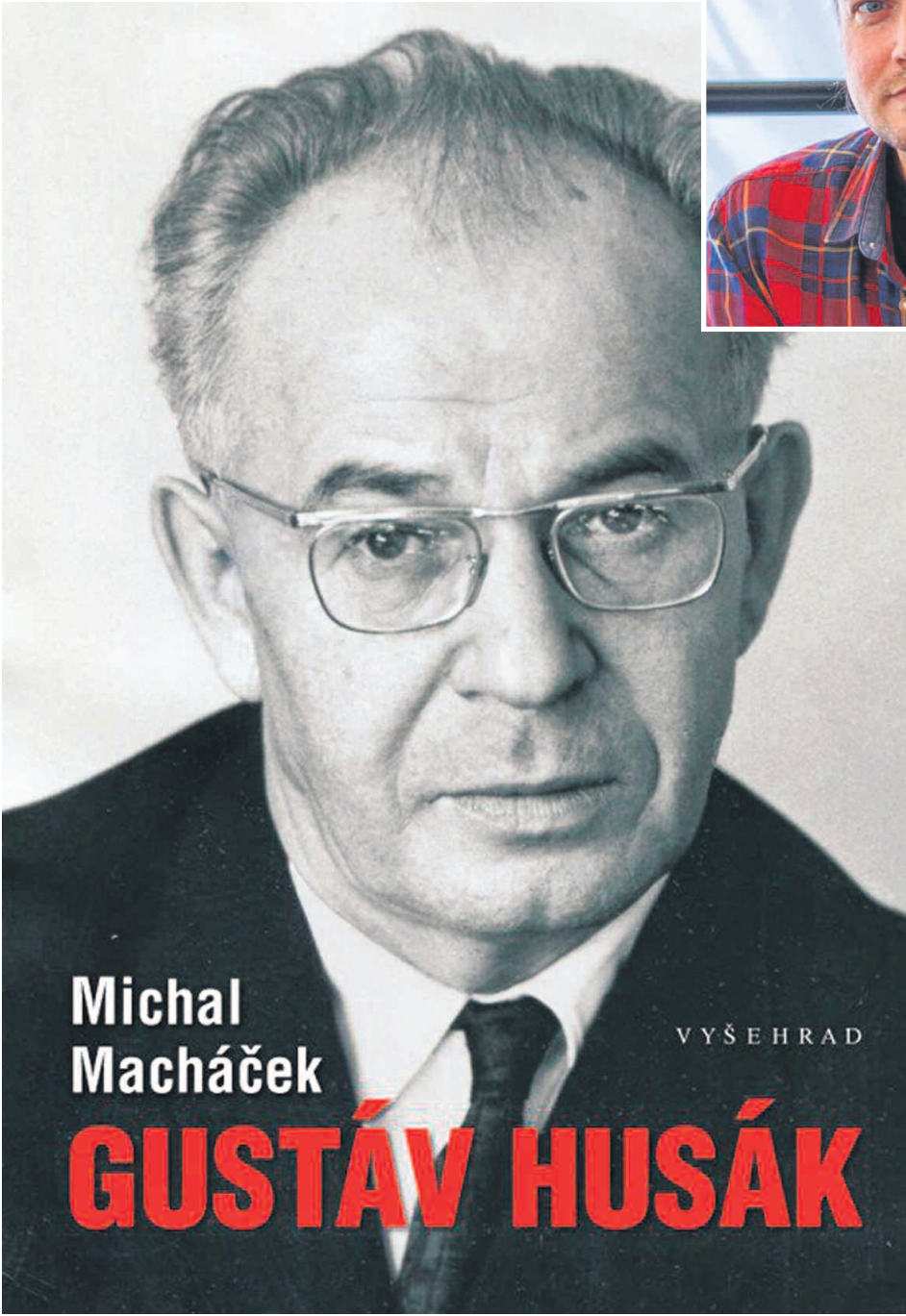
• **Gustáv Husák, cituji z dopisu čtenáře, který – jak jsem už řekla – se s ním osobně velmi dobře znal, rád říkával: *Co politika rozděljuje, to borovička spája!* Husák se po většinu života v mnohém mýlil, ale v tomto punktu mu lze dát určité za pravdu, souhlasíte?**
Ano, to je hezké rčení, být pravdivé do určité míry a silnější dříve platné ve slovenském prostoru. Bohužel polarizace nabývájí na obrátkách a už ani „borovička“ nepomáhá, neboť si dotyční již nedokážou sednout za jeden stůl. Jinak Husák též rád říkával, že *politika je rizikové povolání*. Věděl, o čem mluví.

• **Nemáte - jako historik – pocit, že z politické scény se už dlouho a rychle vytrácí cit pro míru? Zato nastoupilo kšeftaření, arogance a militarizace země. Smutné, kam poměry, které vystřídaly Husákovu normalizaci a přinesly tolik naděje, dospěly po více než třiceti letech!!! Není to tím – slovy filosofa Karla Kosík a (cituji z paměti) – k moci se dostávají osoby jednající vlčím způsobem?**

V tomto ohledu jsem spíše pragmatik a cynik. Vrcholná politika byla vždycky o tom, kdo má ostřejší lokty a je větší technolog moci, má menší zábrany, což souvisí i s psychopatií. Je to přirozené, už u zvířecích smeček, tj. také zmiňovaných vlků, jsou skrz psychopatii generování vůdci, tak to nastavila matka příroda.

Mně spíše vadí, když politici ve funkcích jsou neosobnosti, jen pomocné elity bez vizí, za nimiž ve skutečnosti stojí cizí, většinou oligarchické zájmy, které neberou zřetel na národní společenství, přinejmenším na udržování sociálního smíru a důstojnosti.

P. S. Za vlády Gustáva Husáka bylo vykonáno 38 trestů smrti u zvláště brutálních vrahů (Štefan Svitek, Vladimír Lulek a další). I v té době docházelo samozřejmě k tragédiím, které měly oběti na životech; na hranicích se za nedovolený přeběh střelelo, a za všechny další jmenuji alespoň politického vězně Pavla Wonku, který byl ve věznici utýrán k smrti (1988), také filosof Jan Patočka po vyčerpávajícím policejním výslechu zemřel v nemocnici na infarkt (1977). Šlo však o příklady policejní a vězeňské zvůle, nikoliv o soudní rozsudky smrti.

neuvědomoval její význam. Viera byla jedna z mála lidí, kterým Husák věřil, mohl se jí otevřeně svěřit. Přirozeně jako každý vrcholový politik si budoval svůj obraz, ačkoliv bych řekl, že řada věcí šla i mimo něj nebo se přizpůsoboval stranické disciplíně.

• **Je pravdou, že právě Viera dokázala přimět svého manžela, který zahraniční návštěvy příliš v oblíbě neměl, k několika cestám (viz návštěva Indie na pozvání tehdejší premiérky Indiry Gándhiové, 1973). Zdá se tedy, že měla na svého muže velký vliv. I politický?**

Na to vzpomíná ve svých memoárech ministr zahraničních věcí Bohuslav Chňoupek, že právě Viera dokázala Husáka přimět k větší aktivitě na zahraničněpolitickém poli. Husák totiž nerad cestoval mimo socialistický tábor, patrně mu byly nepříjemné přímé invektivy na jeho minulost, ať už se týkaly dění a jeho role v 60. letech nebo ve vězení, a i za války. Tenkrát se např. objevovala nepravdivá informace o Husákově návštěvě katyňských hrobů, o čemž jsme již obšírněji pojednali v předešlém rozhovoru. Rovněž otázky na politické vězně a perzekvované mu nebyly po chuti, mnohé ostatně znal osobně a v minulosti s nimi spolupracoval.

• **Manželství s Vierou skončilo tragicky, vrtulník, který ji převážel do Bratislavy, havaroval (1977). Jak se tehdejší prezident s touto tragédií vyrovnal? Nebyl Gustáv Husák po smrti své ženy už někdo jiný?**

Po tragickém skonu Viery Husák chřádl a uzavřel se. Ztratil nejbližšího člověka. Do toho přicházely informace, že se nejednalo o nešťastnou náhodu a že bude Brežněvem vyměněn. Nakonec se z toho dostal, ale už to byl opravdu trochu někdo jiný, který daný stav spíše konzervoval a propadl samotářství. Aby nebyl sám, tak na Hrad přibyl pes, německý ovčák (mimořádně byl později otráven) a „paní na úklid“. Podle různých indicií vysvítá, že se